

Tidligere i Tidsskriftet

Om hundre år er allting glemt...

I Tidsskriftets 1904-årgang stod klage på ansettelsesprosedyren i offentlige stillinger og kampen mot «arkanauvæsenet» – legemidler hvis sammensetning holdes hemmelig – på menyen. Drøyt 40 sider var viet en rikspolitisk debatt som fikk konsekvenser for legenes fagforening.

«*Arkanauvæsen, se kvaksalveri*» lød henvisningen i saksregisteret ved 1900-tallets begynnelse. I en rekke artikler – «*redigeret af overlæge P. Aaser og RS. Hansson, læge, generalsekretær*» – var blant annet apotekenes rolle i salg av terapeutiske midler et sentralt tema. Plassert i seksjonen originalartikler i årets første utgave, var det en rettslig avgjørelse i rubrikken «*kollegiale og fagspøragsmaal*»:

Kvaksalveri i Kristiania. Bændelormdoktorens mulktres

«Morgenbladet» for 12te december forrige aar meddeler, at kvaksalver Anton Nielsen, for behandling af en turberkuløs patient og hvad dermed stod i forbindelse saaledes som omtalt i vort nummer 23 for 1903 side 876, nu af politikammeret er ilagt en bod til statskassen af 400 kroner for overtrædelse af kvaksalverloven «ved, uden her i riget at have underkastet sig medicinsk embeds-eksamen eller af kongen at være meddelt bevilgning til at udøve lægepraksis, i Torvgaten 30 at tage syge i kur og derhos give sig titel eller betegnelse, der er skikket til at bibringe almenheden den forestilling, at han er autoriseret læge, ved at angive sig som «udeksamineret New York medicinsk universitet» samt uden sundhedskommissionens tiladelse behandle saadanne farlige epidemiske eller smitsomme sygdomme som ifølge den gjældende sundhedslovgivning antages at indgaa under det offentliges særlige forsorg, idet han i høst har behandlet en patient, som viste sig at lide af tuberkulose.»

Illustrasjoner var nå blitt en viktig ingrediens, som her med et fotografi av Norske kvinders sanitetsforenings pleiehjem for tuberkuløse ved Grorud. Faksimile

«Bændelormdoktoren» har klogelig vedtaget mulkten.»

Lægeposterne ved Trondhjems kommunale sygehus

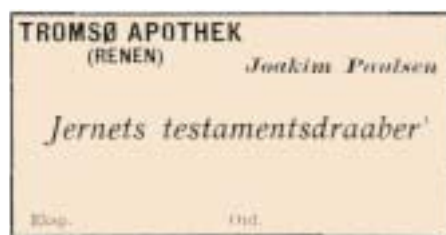
På hvilken måte skulle ledige stillinger annonseres uten at man fattet mistanker om at ukollegial opptreden var utslagsgivende for den som fikk jobben? Anonyme brev til korrespondansespalten fantes også for 100 år siden. Likeledes en påtegnning fra redaksjonsledelsen i sakens anledning: «Hr. redaktør.

Ved Trondhjems kommunale sygehus skal der fra 1ste juli ansættes én reservelæge og to overlæger. Nu forekommer det nærværende indsender besynderligt, at mens reservelægeposten averteres foruden i Trondhjemsavisene ogsaa i den udenbys presse og «Tidsskriftet», saa averteres de to overlægeposter blot i Trondhjemsavisene. Det ser ud, som man anser det for nødvendigt at lede landet over for at finde en reservelæge, mens man ikke ønsker, at udenbys ansøgere skal melde sig til overlægeposterne. Det synes mig ikke at være heldigt, hverken for samfundet eller for Trondhjem eller for lægestanden, at slige poster besættes efter lokale eller personlige hensyn. Ansættelsen bør ske efter sunde og retfærdige principer, med andre ord, de mest kvalificerede ansøgere bør faa posterne, uanset om de bor i Trondhjem eller ikke.

Kollega.

De to overlægeposter sees dog at være avertert i «Kundgjørelsestidende» for 16de april, hvorfra notisen i bureauets «Meddelelser» i dette nummer var taget.

Red.

Gustav Klem (1866–1906) rapporterte fra «kvaksalveri nordpaa», og illustrerte det ved en annonse for en «blaviolet vædske lugtende af blaabærsaft» – som «kvaksalversken» hadde anbefalt til behandling av bronkitt. Faksimile

Artikler som refereres finnes i fulltekst på www.tidsskriftet.no – velg Tidligere i Tidsskriftet fra menyen på venstre side. Spalten redigeres av Kari Ronge.

Stortingsdebatten om statsbidraget til vort tidsskrift

Siden 1881 hadde volumet økt betraktelig, og i sin 24. årgang kom Tidsskriftet ut hver 14. dag. Var det nå blitt et fagforeningsorgan, siden det hadde et «dobbelt formaal, at bringe lys i medicinske og hygieniske spøragsmaal på den ene side og at varetage standens økonomiske og sociale interesser paa den anden side»? Det var i hvert fall slik Abraham Berge (1851–1936), lærer og stortingsrepresentant for Venstre, ordla seg i den debatten som utspant seg i februar for snart 100 år siden. Gunnar Graarud (1857–1932), lege og representant fra Høyre, hadde imidlertid et annet bilde av hva som særpreget den medisinsk-faglige publikasjonen ved forrige århundreskifte:

«Aargangen 1902 har 1153 sider. Af disse omhandler 465 sider rent medicinske emner: praktisk medicin, terapeutiske meddelelser, oversigter, referater og lignende, og 230 sider hygieniske emner. Alkoholspøragsmaalet fra medicinsk standpunkt optager 24 1/2 side, administrative spøragsmaal, – sidsygevæsen, tuberkulose-spøragsmaalet, lægevæsenets omordning, den medicinske undervisning, fabriktilsyn o.s.v. – 240 sider, og diverse emner 62 1/2 side. Til fagspøragsmaal, hertil regnet kvaksalverspøragsmaal, sygekassesager, betalings-spøragsmaalet, artikler om skyds og diæt, referater fra amtslægemøter, forhold til livsforsikrings- og ulykkesforsikringssselskaber og lignende er medgaaet 131 sider. Det vil sige altsaa, at 15 pct. av tidsskriftets samlede spaltrum optages af behandling af de mere specifikke standsinteresser. [...] Af resten, de 85pct., er noget over halvparten videnskabelige spøragsmaal og henimod halvparten administrative spøragsmaal. Jeg tror, at efter den oplysning maa hr. A. Berge føle sig beroliget ved, at dette tidsskrift ikke i det væsentlige er [...] for faginteresser, for standsinteresser. Det er et videnskabeligt tidsskrift [...]»

Havde taget eksempel av socialisterne

Foranledningen til at Stortinget fikk kirkekomiteens Gunnar Graaruds utlegning om Tidsskriftets prosentvise innhold, var at 12 tidsskrifter mottok penger fra statskassen – Tidsskrift for Den norske lægeforening

hadde siden 1894 vært ett av dem. Under behandling av kulturbudsjettet stod det om en post på 1 200 kroner, men politikerne skulle også ta stilling til bidrag til to andre medisinsk-faglige publikasjoner: *Norsk magasin for lægevidenskab* – utgitt av *Det norske medicinske selskap med sete i Kristiania* – var innstilt til å motta 2 000 kroner og *Medicinsk revue* – «*Bergenslægenes organ og dem, som der borte var specialister i den særlige art sygdom lepra*» – var innstilt til et bidrag på 800 kroner.

Var det riktig å bevilge offentlige midler til en utgiver som endatil «*havde taget eksempel af socialisterne*», slik en representant fra Kristiansund formulerte det? Eller skulle man – som mindretallets Otto Christian Hiorth (1850–1906), lege og Høyres representant fra Levanger, gikk inn for – gi statsstøtte til flere, i den frie konkurransens navn?

«Det ligger noget ansporende i det. Der blir en smule ædel og sund kappestrid, som virker ansporende [...] at meningene saaledes kan brydes i to tidsskrifter. [...] Thi retningen i disse tidsskrifter, tendensen eller karakteren, er rent forskjellig; de ligger i det hele forskjellig an. Naar man har et i Bergen, saa er det, fordi det er et led i bestræbelserne for at danne et vestlandsk kulturcentrum, og det er en rigtig og god tanke, som man bør støtte.»

Bare to uker før bidraget til de medisinske tidsskriftene stod på sakskartet, hadde Stortinget vedtatt en bevilgning til *Norsk fiskeritidende*.

«Hiorth: [...] Da var det en anden vind i seilene, da laa skuden en anden kurs. [...] da bevilgede man – det var ikke noe knusleri den gang – kr. 8.000,00 til dette tidsskrift, som yderst faa læser, det tror jeg, jeg har lov til at sige. [...] Det er en feiltagelse at tro, at lægerne faar sit tidsskrift gratis; vi betaler saamænd i dyre domme de to tidsskrift, vi har, nemlig med ca. kr. 25,00 om aaret.»

Sophus Arctander (1845–1924) – en av det senere Frisinnede Venstres toneangivende politikere – var opptatt av at stoffet som *Tidsskriftet* allerede trykket, nådde ut til et større publikum:

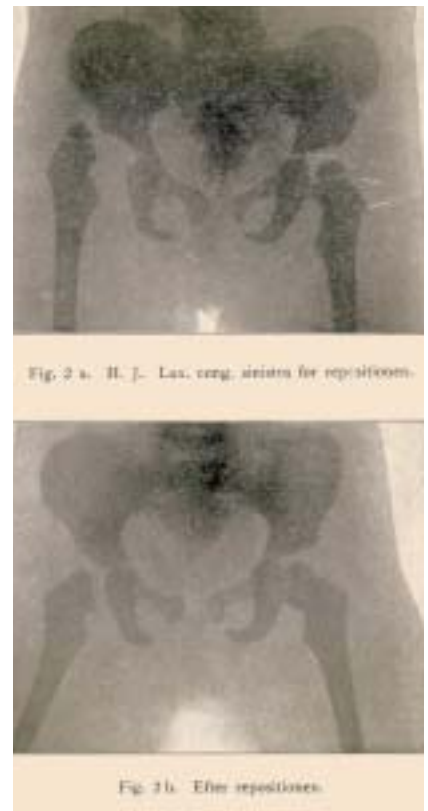
«...hvor fremstillingen er almenfattelig, saa ethvert dannet menneske kan have udbytte af at læse det. Disse artikler af tidsskriftet gives ud i særtrykk, som spredes ud i tusenvis af eksemplarer. [...] Enhver, som i det kommunale liv har havt nogen befattning med den vanskelige og sørgelige kommunale opgave at tage sig af de sindsyge, ved, hvilken betydning det har at faa en grei og praktisk veiledning om, [...] hvorledes man skal behandle disse ulykkelige medmennesker. [...] Det, som det koster at publicere dette i særskilte hefter, vilde snart gaa op til mere end kr. 1 200,00.»

Flertallet i kirkekomiteen hadde imidlertid foreslått «*intet*» på budsjettposten tiltenkt *Tidsskriftet* – slik det fremgikk av «*det stenografiske referat af den i tinget*

Forut for sin tid?

Det førte til en eksplosjonsartet utbredelse da fremkalling av fotografier kunne fremstilles maskinelt fra slutten av 1880-årene. Det er derfor ikke unaturlig at *Tidsskrift for Den norske lægeforening* kunne illustrere sin 24. årgang med god kvalitet på de fotografiske gjengivelsene – i vitenskapelige artikler, såvel som i nekrologer og de «*hygieniske meddelelser*». Men det å overføre røntgenbildene til papir må ha vært en avansert øvelse, datidens teknologi tatt i betraktning. Spesielt imponerende er dette når man tenker på at oppdagelsen Wilhelm von Röntgen gjorde i 1895, først noen år senere ble regnet å holde såpass god bildekvalitet at det gav sikkerhet for å diagnostisere patologiske tilstander.

Røntgenfotografier ble blant annet gjengitt med godt hell i 1904-årgangens artikkel Om senentransplantasjoner og den ublodige behandling af luxatio congenia coxæ, signert Paul Victor Bülow-Hansen (1861–1938). Artikkelen var basert på et foredrag «*med demonstration af patienter ved 10de norske landslægemøde paa Hankø 1903*», med dertil hørende dokumentasjon av hvordan forfatteren hadde benyttet bandasjering av sine unge pasienter – «*i sandhed en triumf for denne behandlingsmetode*».

Artikkelen om «*senentransplantasjoner og den ublodige behandling etc.*» ble illustrert med røntgenbilder, og det bare ni år etter Wilhelm von Röntgens oppdagelse. Faksimile

den 27de februar iaar stedfundne debat». Andre forhold enn partitilhørighet syntes utslagsgivende for hvilket standpunkt den enkelte inntok. Dette illustreres for eksempel i hvordan Bernhard Hanssen, skipsreder og Venstres representant fra Flekkefjord, ordla seg:

«Man hører saa ofte at budgetbehandlingen her hos os er altfor detaljeret, den tager lang tid og volder andre ulemper. Her er vi ved et budget paa over kr. 300 000,00 til videnskab og kunst [...]. Men hvis man nu finder totalbeløbet for høit og vil knappe af, da er man i en meget vanskelig situation; thi den ene post kan være ligesaa berettiget som den anden eller ligesaa uberettiget. Det er ialdfald for mange ikke godt at bedømme. Vi har i dette afsnit C om «*bidrag til udgivelse af videskabelige tidsskrifter og fagtidsskrifter*» et bevis i så maade. Det har i komiteen været noksaa sterk stemning for, at bidragene til disse tidsskrifter skulde indskrænkes, men man har været meget i uvished om, hvor man skulde knibe af. Som man ser, har et flertal heftet sig ved titel 34 «*Tidsskrift for Den norske lægeforening*» og stryger bidraget

der, kr. 1 200,00. Jeg tilhører selv dette flertal, men jeg maa tilstaa, at jeg er kommet i stor tvil om, hvorvidt vi har truffet det rette. [...] Det forekommer mig, at ved budgetbehandlingen i almindelighed og i særdeleshed ved et budget som dette, hvor man skal bevilge til saa mange enkelte personer, til saa forskjellige kunstneriske og videnskabelige formaal o.s.v., vilde det være meget greiere, om stortinget stillede et bestemt beløb til administrationens raadighed, idet stortinget kun forbeholdt sig hvert aar at faa en redegjørelse over midlernes anvendelse.»

Hele 43 sider ble spandert på saken, som første gang ble referert i nr. 6/2004 og hadde redaksjonens påskrift «*fortsættes*» utover året. Hva som ble utfallet? Ved hjelp av moderne teknologi kan våre lesere ganske så gratis finne Stortingets endelige votering i en «*slutning fra forr. nr.*», men også den daværende redaksjonens beske oppsummering. Dessuten kan man via Internett konstatere argumentasjon som lyder høyst gjenkjennelig – også relatert til dagens økonomiske og (fagforenings)politiske situasjon.